

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ ДО НАВЧАННЯ В АГРАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті розглянуто питання проблеми адаптації студентів I курсу до навчальної діяльності у ВНЗ, формування професійного інтересу студентів-екологів у ВНЗ. На основі наукових досліджень соціологів, педагогів і психологів проаналізовано сутність понять “адаптація”, “аспекти адаптації” та “фактори адаптації”. Здійснено спробу дослідити основні проблеми адаптації майбутніх екологів до навчальної діяльності у Дніпропетровському державному аграрному університеті.

Ключові слова: адаптація, професійна адаптація, соціальна адаптація, психологічна адаптація, педагогічна адаптація, труднощі, адаптація до навчальної діяльності.

Зміни, які відбуваються в освіті останніми роками, зумовлюють необхідність осмислення її подальшого вдосконалення, зміцнення зв'язків із сучасною наукою як рушійною силою економічного зростання, підвищення ефективності та конкурентоспроможності економіки країни. Високі вимоги соціального замовлення передбачають підготовку фахівців, які були б здатні чітко виконувати поставлені перед ними завдання. Для досягнення успіхів у навчанні нового покоління фахівців потрібні дієві форми та методи організації навчального процесу, здатні розкрити потенційні можливості студентів. У зв'язку із цим зростає роль початкового етапу навчання у ВНЗ як важливого періоду під час розвитку особистості майбутнього фахівця. Складність його полягає в перебудові всієї системи ціннісно-пізнавальних орієнтацій особистості студента, в освоєнні нових способів пізнавальної діяльності, вищого рівня виробничої орієнтації поведінки, у формуванні певних типів і форм міжособистісних зв'язків і відносин. Головною характеристикою цього етапу є процес адаптації студентів до вузівського навчання. На сьогодні проблема адаптації студентів до навчальної діяльності на початковому етапі професійної підготовки займає одне із центральних місць у педагогіці, тому що в цей період закладаються основи професіоналізму, формується потреба до безперервної самоосвіти й особистісного саморозвитку майбутнього фахівця в умовах, що постійно змінюються.

Слід зазначити, що проблема адаптації молоді у ВНЗ розглядалася багатьма вченими. Вивчення адаптації як соціальної категорії висвітлено в працях В. Асєєва, Г. Балла, А. Грішанова, П. Кузнєцова, І. Мілославової, В. Цуркана, які аналізують адаптацію з позиції пристосування особистості до навколишнього середовища. У сучасній психологічній літературі питанню адаптації студентів до навчання приділили увагу такі вчені як Т. Алексєєва, Б. Ананьєв, Ю. Бабахан, Н. Колизаєва, А. Маркова, С. Розум, А. Сіомичев, В. Скрипник, І. Соколова. У своїх дослідженнях значну увагу вони приділяли психічним процесам та розвитку особистості в адаптаційний період. Педагогічні аспекти дослідження процесу адаптації студентів розглядаються в працях Т. Буяльської, С. Гури, М. Прищак, В. Сорочинської;

окремим аспектам адаптації молоді до професійної діяльності присвячені праці І. Варламової, С. Грінько, В. Дугінець, В. Симоненко; адаптацією студентів до навчальної діяльності у ВНЗ займалися О. Балана, Н. Голубєва, О. Федорова, М. Яковлева та ін. Але аналіз наукових праць щодо проблем адаптації студентів молодших курсів (зокрема майбутніх екологів) до навчання в аграрному університеті не став предметом окремого дослідження у психолого-педагогічній літературі.

Мета статті – розглянути та проаналізувати основні проблеми адаптації майбутніх екологів до навчальної діяльності в аграрному університеті.

Існує кілька підходів до вивчення процесу адаптації молоді до умов вищої школи. Дослідження соціологів, педагогів і психологів, які вивчали проблему адаптації студентів у ВНЗ, мають для нас особливий інтерес.

На думку соціологів А. Гришанова і В. Цуркана, під адаптацією студента слід розуміти процес приведення основних параметрів його соціальних і особистісних характеристик у відповідність, у стан динамічної рівноваги з новими умовами вузівського середовища як зовнішнього фактора відносно студента [4].

А. Сіомичев визначає адаптацію як процес пристосування індивідуальних і особистісних якостей до життя та діяльності людини в змінених умовах існування; у сфері адаптації студентів виділяє пізнавальний і комунікативний аспекти як основні напрями навчальної діяльності [6]. В. Лагерев визначає адаптацію студентів до навчання у виші як інтенсивний, динамічний, багатобічний і комплексний процес життєдіяльності, під час якого індивід на основі відповідних пристосувальних реакцій виробляє стійкі навички задоволення тих вимог, які висуваються до нього у процесі навчання та виховання у вищій школі [7].

В. Петрук та Н. Ляховченко вважають, що адаптація до навчального процесу у ВНЗ – багатоаспектне питання, яке пов'язане зі знайомством у новому колективі, пристосуванням до нових умов і до рівня здобуття знань, зі зміною методів навчання, збільшенням обсягу інформації та кількості дисциплін, які не вивчалися у школі, знайомством із викладачами університету та їх вимогами до засвоєння навчального матеріалу [8].

Дослідники адаптації студентів до навчальної діяльності у ВНЗ виділяють чотири аспекти цього процесу:

- *соціальна адаптація* (пристосування до нових форм викладання, контролю і засвоєння знань, до іншого режиму праці та відпочинку, самостійного способу життя);
- *професійна адаптація* (включення студентів у професійну групу, засвоєння ними професійних знань, вмінь і навичок);
- *психологічна адаптація* (зміна старих стереотипів і формування нових установок та навичок, звикання до нових психологічних умов);
- *педагогічна адаптація* (пристосування студентів до нової системи навчання).

На основі досліджень аспектів адаптації першокурсників у Вінницькому національному технічному університеті науковці Т. Буяльська і М. Прищак визначили внутрішні та зовнішні фактори адаптації студентів до умов навчання у ВНЗ:

– фактори професійної адаптації (ставлення студентів до обраної професії та бажання працювати в певній галузі знань, стійкий інтерес до предметів спеціального і загального циклу, набуття навичок самостійності в навчальній і науковій праці та ін.);

– фактори соціальної адаптації (рівень розвитку духовності індивіда, індивідуально-особистісні особливості розвитку психічних процесів, бажання брати участь у суспільному житті навчального закладу та ін.);

– фактори психологічної адаптації (характерологічні особливості та якості особистості, вміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності та ін.).

Запропонована класифікація дає змогу розглядати адаптацію студентів як комплексний, динамічний процес, зумовлений взаємодією професійно-навчальних, соціальних і психологічних факторів [11].

Поділяємо погляди дослідників і вважаємо, що комплексне вирішення аспектів процесу адаптації та знання факторів соціально-психологічної адаптації дасть можливість подолати проблеми першого року навчання студентів в університеті.

На нашу думку, для вирішення питання успішної адаптації вчорашніх школярів до нових умов, необхідно виявити найбільш типові проблеми та причини їх виникнення, з якими зустрічається більшість студентів у перший рік навчання.

Для дослідження проблем адаптації студентів I курсу до навчальної діяльності в аграрному університеті (зокрема, у Дніпропетровському державному аграрному університеті) студентам еколого-меліоративного факультету було запропоновано опитувальний листок, у якому ми виділили труднощі професійного, соціального, психологічного й організаційного характеру. В опитуванні брали участь студенти I курсу еколого-меліоративного факультету загальною кількістю 40 осіб (табл.).

Таблиця

Труднощі адаптації майбутніх екологів до навчальної діяльності в аграрному університеті

Види труднощів		Розподіл відповідей, %
Професійні	Невизначеність мотивації щодо вибору професії	51
	Недостатній інтерес до обраної спеціалізації	24
	Труднощі до вимог вищої школи	42,5
	Освоєння нової системи навчання	36
Соціальні	Налагодження побуту під час переходу з домашніх умов у гуртожиток	45
	Матеріальні проблеми	39
	Нерівномірний розподіл навантаження протягом тижня	12,6

Види труднощів		Розподіл відповідей, %
Психологічні	Переживання, пов'язані з переходом від шкільного до дорослого життя	19
	Невміння контролювати й оцінювати себе, володіти своїми індивідуальними особливостями пізнавальної діяльності	8
	Труднощі в налагодженні відносин з однокурсниками	3
	Проблеми в спілкуванні з викладачами	11
Організаційні	Невміння організувати самостійну роботу	26,5
	Невміння розподіляти свій час	13
	Невміння конспектувати, працювати з першоджерелами, довідниками та словниками	21,5
	Великий обсяг завдань при підготовці до занять, складність у розумінні лекцій викладачів, надлишок інформації	46,5

Як видно з табл., отримані результати показують, що більшість студентів зазнають труднощів професійного характеру. На наш погляд, це пов'язано з тим, що молодь має не досить чітке уявлення про свою майбутню професію (51%), недостатній інтерес до неї (24%), тому в студентів відсутня позитивна мотивація до навчання у ВНЗ. Слід зазначити, що досить значна кількість студентів переживає труднощі у пристосуванні до нової системи навчання (36%) та вимог вищої школи (42,5%).

Аналіз основних причин труднощів свідчить, що студенти зустрічаються з комплексом факторів як суб'єктивних, так і об'єктивних. До об'єктивних першокурсники відносять організацію навчальної діяльності у ВНЗ, великий обсяг завдань, складність у розумінні лекцій викладачів, надлишок інформації (46,5%). Суб'єктивні фактори, насамперед, залежать від самих студентів – це невміння організувати самостійну роботу (26,5%), розподіляти свій час (13%), конспектувати, працювати з першоджерелами, довідниками та словниками (21,5%).

Треба зазначити, що більшість студентів, які навчаються в аграрному університеті, із сільської місцевості. Переїзд у місто ставить перед ними реальні життєві проблеми, які пов'язані з налагодженням побуту під час переходу з домашніх умов у гуртожиток (45%) та матеріальні труднощі (39%). Першокурсники, починаючи самостійне життя без батьківської опіки, зазнають психологічного стресу. Вони менше зацікавлені навчальною діяльністю, тому що мають інше коло спілкування (сусіди по кімнаті та гуртожитку).

Висновки. Отже, адаптація студентів до навчальної діяльності в аграрному університеті – це, перш за все, важливий етап у житті людини. Перехід зі школи до ВНЗ є найбільш значущим періодом становлення особистості людини. Успішна адаптація молоді до навчальної діяльності у ВНЗ – це запорука ефективного розвитку майбутнього фахівця. Висока ус-

пішність студента залежатиме від того, наскільки швидко він подолає ряд соціальних, психологічних, професійних і педагогічних проблем. Ефективність процесу адаптації також залежить від якості допомоги з боку викладачів та інших співробітників ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Петльова Л.Л. Педагогічні основи професійної адаптації студентів – економістів засобами новітніх інформаційних технологій : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л.Л. Петльова. – Хмельницький, 2008. – 22 с.
2. Варламова И.А. Адаптация студентов младших курсов к профессиональному образованию в технических вузах : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / В.И. Варламова. – Магнитогорск, 2006. – 22 с.
3. Яковлева М.В. Педагогические основы адаптации первокурсников к обучению в вузе : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / М.В. Яковлева. – Улан-Удэ, 2000. – 22 с.
4. Гришанов Л.К. Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов / Л.К. Гришанов, В.Д. Цуркан // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе. – Кишинев, 1990. – С. 29–41.
5. Бабахан Ю.С. Самооценка студента как показатель его способности к учебной адаптации / Ю.С. Гришанов, В.Д. Цуркан // Психологические и социально-психологические особенности адаптации студента. – Ереван, 1973. – С. 21–25.
6. Сиомичев А.В. Психологические особенности адаптации студентов в сфере познания и общения в вузе : автореф. дис. на соискание степени канд. психол. наук / А.В. Сиомичев. – Л., 1985. – 17 с.
7. Лагерев В.В. Адаптация студентов к условиям обучения в техническом вузе и особенности организации учебно-воспитательного процесса с первокурсниками / В.В. Лагерев // Содержание, формы и методы обучения в высшей школе: Обзор. информ. / НИИВО. – М. : НИИВО, 1991. – Вып. 3. – 48 с.
8. Петрук В.А. Проблеми адаптації першокурсників до процесу навчання у ВНЗ / В.А. Петрук, Н.В. Ляховченко // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 4. – С. 192–195.
9. Федорова Е.Е. Адаптация студентов вузов к учебно-профессиональной деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Е.Е. Федорова. – Магнитогорск, 2007. – 22 с.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: library.uipa.kharkov.ua/.../Left.../Гура.doc.
11. conf.vntu.edu.ua/humed/.../Buyalska.php.
12. Балл Г.А. Понятие адаптации / Г.А. Балл // Вопросы психологии. – 1989. – № 1.
13. Зданевич Л.В. Адаптація студентів педагогічних училищ до нових умов життєдіяльності : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л.В. Зданевич. – К., 2003. – 22 с.

Кулько В.А. Проблемы адаптации будущих экологов к учебе в аграрном университете

В статье рассматривается вопрос относительно проблемы адаптации студентов первого курса к учебной деятельности в высшем учебном заведении. На основе научных исследований социологов, педагогов и психологов проанализировано сущность понятий “адаптация”, “аспекты адаптации” и “факторы адаптации”. Сделана попытка исследования основных проблем адаптации будущих экологов к учебной деятельности в Днепропетровском государственном аграрном университете.

Ключевые слова: адаптация, профессиональная адаптация, социальная адаптация, психологическая адаптация, педагогическая адаптация, трудности, адаптация к учебной деятельности.

Kulko V. The problems of future ecologists adaptation to the studies at the University of Agricultural

The article deals with the problem of first-year students adaptation to the educational activities in Higher Educational Institution. On the basis of scientific researches of sociologists, pedagogues and psychologists the concepts of “adaptation”, “aspects of adaptation” and “factors of adaptation” are analyzed. The attempt to investigate the main problems of future ecologists adaptation to education in Dnipropetrovs’k State Agrarian University.

Key words: adaptation, professional adaptation, social adaptation, psychological adaptation, pedagogical adaptation, difficulties, adaptation to the educational activities.